

ב"קצרות" ו"בפזמון" [1]

מנחם גרסון

בבוקר לא עבות מצא ז. דיד, בעל "קצרות" ב"דבר", כתובת על גג ביתו, כתובה ביד בלתי־מאומנת של ילד: "בוס להשמור הזקן, יחי השומר הציר". וכיד הדמיון הטובה עליו מעלה הוא למיקרא הכתובת נגד עיני רוחו חזיונות שונים ורבים: ילדים הצועדים בסך וצועקים "בוז" ו"יחי", נאומים, קיוסק עולה באש, יריות בהרצליה ובתל־אביב בדמדומי ערב. כושר האסוציאציה החופשית מידה חשובה היא. אך יש ומידה זו הופכת ל"מנוסת־המחשבה" ואין זו תכונה נאה לסופר בישראל. מה עניין שמיטה אצל הר סיני? מה עניין הבריונות אצל נטייתם הנודעת של ילדים לחוג לעצמם "חוג" ולגדור עצמם גדר היטב מ"חוג" אחר? נטיה זו – תנועת הנוער יודעת להפרותה ולמלאה תוכן חיובי. ואם ביסודות הבריונות הכתוב מדבר – ישעה נא ז. דויד אל רחשי התקופה הרת מאורעות גדולים ומתיחות סוציאלית. אַל נא ישכח: מנהיגי פועלים, חברי מפלגתו, מציעים פעם בפעם "הסכם" עם המפלגה המצמיחה את הבריונות. ואל נא יתלה את הקולר בצוארי המדריכים של תנועת הנוער. ז. דויד נבהל מפני החזיונות הגוברים עליו – ועוצם עיניו. תגובה זו מזכירה לנו את מימרתו של ג. ווינקן: "בשעה שהמחנכים לא ידעו לקראת מה לחנך – קמו והכריזו על המאה של הילד". על כגון דא ייאָר, קצת בשיננוי נוסח, מה שנאמר פעם על הפרוזאיקים שלנו: הצילו את הילד העברי מבעל ה"קצרות" שלנו...

תנועת הנוער משמשת עתה מטרה לחצים מרובים. החוגים הדתיים תוקפים אותה, בקדשם מלחמה על נפש ילדי טהראן. הם מציגים את פועלי ארץ־ישראל כעוכרי ישראל שמידיהם יש להציל את הילדים. כיצד מגיבה על כך העתונות האזרחית? היא מגנה את ריב המפלגות, מקוננת על אסון הפירוד, טוענת לכלליות וכיו"ב. אם "הבוקר" כך – לא נתמהה, אך מפליא ומכאיב הדבר אם גם איש **כרוברט וולטש**, עורך בטאונה של "עליה חדשה", אינו רואה אלא את הצד **הזה** של הוויכוח. לחוגים אלה של העליה ממערב אירופה אבדה כנראה כל זיקה לתביעות ציבור הפועלים,

[1] נדפס ב"השומר הצעיר" 5 במאי 1943

לתרבות חילונית וזכויותיה הבלתי־מעורערות ביישוב. עתונם נפתח לרווחה לגילויים שונים של כיסופים דתיים־מיסתיים. – והצד התרבותי־הפוליטי של הבעייה הדתית בארץ נעלם מעיניהם כליל. במחנות שונים מתנבאים לדתיות ולכלליות גם יחד. זהו הרקע התרבותי־ציבורי שהמריץ כנראה את **נתן א**. להתקפת־הבזק שלו על תנועת הנוער. (ר׳ ״אלוף ילדים״, דבר, 16.4.43). אין צריך לומר, שכשרונו הפיוטי של אלתרמן עמד לו גם בפזמונו המבודח הזה. אפילו היריב המושבע אונס לחייך בקראו את חרוזיו ״כי אצלנו גדלים תינוקות על פלטפורמות״. אַך הכשרון מחייב. גם סופר מחונן אסור לו להשתמש בכשרונו כבאמנות לשמה, בלי לשעות אל הרקע התרבותי הכללי, בלי שאול את עצמי: ?Qui bono. אנחנו שואלים את אלתרמן: כלום יש את נפשו לגרום קורת־רוח לאלה המסתירים את כוונותיהם המעמדיות האמיתיות מאחורי פרגוד אידיאולוגי של ״כלליות״? כלום אומר הוא לתת את הנשק של חרוזים שנונים בידי אוייבים ושונאים מושבעים?

האמת ניתנה להיאמר: כל תנועת נוער שעלתה על דרך פוליטית ובחרה על־ידי כך בזיקה מסויימת לאירגוני מבוגרים – עומדת בפני הבעיה: כיצד להעמיק את תוכן התנועה, כיצד להישמר ממילוליות נבובה, כיצד לקיים את העצמאות הרוחנית של חבריה. כלום החרדה **לאלה** דובבה את שפתיו של נתן א.? אך בוויכוח זה רשאי להתערב רק מי שמשמיע את דברי מבפנים כידיד: אך בחרוזיו כופר נתן א. בעיקר של תנועת נוער. ״המדרך הפוליטי של גן הילדים, הפולט את כרוזו שמחוץ לוויכוח״ – אלה אינם פצעי אוהב. זוהי שפת יריב ויותר מזה. זהו דיבור שמעלים את התפקיד החלוצי שעל המדריך למלאו בחיי החניך. חרוזיו של נתן א. אולי ייהנו קהל תמימים, אך אין בהם כדי לקדם את עצם הפתרון של הבעיה.

גם הסופר אינו פטור מדעת עובדות יסוד. תנועת הנוער ה״קלאסית״ בגרמניה קמה במסגרת הבורגנות, בתקופה כביכול אידילית. היא שינתה את מהותה כשמלחמת העולם הראשונה טילטלה את הנוער והעמידתו בפני הכרעות סוציאליות גורליות. קמה תנועת נוער שלא רצתה להשלים עוד עם הוצאת מרץ נעורים לריק והתוותה לעצמה **כיוון פוליטי**. מן הרגע ההוא מלווה את תנועת הנוער מקהלת המקטרגים המשמיעים את הקינה על דבר ה״פוליטיזציה״ של בני הנעורים. ועובדה שניה: תנועת הנוער ״הנייטראלית״, הרי אף היא מחנכת חינוך פוליטי **מוסווה**. אנחנו מבינים היטב שחוגי האזרחות הימנית יוצאים חוצץ נגד תנועת הנוער של השמאל ש״חטפה״ בנים מ״בתים מהוגנים״ וצירפה אותם למחנה הפועלים בארץ. אנו יודעים, כי אין זה אלא קטע של ההסתערות הכללית על הישגיו התרבותיים של ציבור הפועלים. בהסתערות זו אין בורים באמצעים. לא תמיד אפשר להשתמש באידיאולוגיה של הלאומיות

ה״על־מפלגתית״. פעמים מוסיפים לכך פילפל חריף. ״הבוקר״ מפרסם, למשל, החלטה של ״הוועד להגנה על כבוד בת־ישראל״, התובעת מהוועד הלאומי השגחה – ולא בחוצות תל־אביב חס וחלילה, אלא... במחנות הנוער היוצא למשקים ״כדי שבנינו לא ילמדו שם מנהגים נפסדים מבחינה מוסרית״. אך אנה אנו באים, אם גם מידי ״דבר״ צריכים אנו לתבוע עלבונם של ערכי פועלים ואף של ערכים פרוגרסיביים ראשוניים?

צר לנו לראות את נתן א. במלאכה שאינה ראויה להוקרה. כלום לא הרגיש שעושה בזה – אולי בהיסח הדעת – שירות רע לתנועת הפועלים?

מ. גרסון

תגובתו של נתן אלתרמן

מה בין אילוף לתנועה [2]

לשורותי החרוזות ב״דבר״ קראתי ״אילוף ילדים״, כיוון שהן הביעו רוגזתן על אילוף זה שהוא, לדעתן, סילופו של מושג תנועת־נוער. הן תיארו אותה תמונה שכיחה של זאטוטי־חמד, בגיל של גן־ילדים־ומשהו, הנושאים (בעל־פה או בכתב) כרזות של השקפת־עולם שלהם וכיוון שדעתם אינה תופסת, אינה יכולה לתפוס, מה שפיהם מדבר ומה שידיהם מניפות, דומים הם לרובוטים קטנים שמסנפים אותם למפלגות.

לכך עונה מ. גרסון ״השוה״צ״ 19) ומסביר כי ״מלחמת העולם הראשונה טילטלה את הנוער והעמידתו בפני הכרעות סוציאליות גורליות״ וכי אז ״קמה תנועת נוער שלא רצתה להשלים עוד עם הוצאת מרץ נעורים לריק והתוותה לעצמה כיוון פוליטי״. מישהו באמת אנוס לחייך בשוותו לנגדו מראה זה של בני שבע או שמונה ה״מתווים לעצמם כיוון פוליטי״ ולא עוד אלא ״מול הכרעות סוציאליות גורליות״. אני מאמין כי מ. גרסון מתכוון לא לכך אלא למשהו מבוגר ורציני יותר, ו״אילוף ילדים״ שעליו דיברתי, נשאר איפוא בלי תשובה. בלי תשובה נשארה הדעה שאין לעשות את הינוקא לנציג מגוחך של תורות גדולות ואין לתת לו לנופף פלאקאטים בטרם הגיעה קומתו לקרסוליהם. רבות מן הסיסמות הללו, שילדים מנפנפים בהן מול חברים והורים,

[2] נדפס במדור מכתבים למערכת ב"השומר הצעיר" ב- 26 במאי 1943

טעמו כבר דם אנשים שמסרו נפשם עליהן ואין לתתן בידי קטנים למישחק ולהתגרות.

על־כל פנים, כשנשמעים דברי בקורת על כך (בפרוזה או בחרוזים) אין מ. גרסון צריך לפרשם כ״קטע של ההסתערות הכללית על הישגיו התרבותיים של ציבור הפועלים״. הוא מפריז. ציבור הפועלים יש לו הישגים תרבותיים גדולים יותר.

נ. אלתרמן